

OKRUGLI STOL: SIROMAŠTVO I MOGUĆNOSTI NJEGOVA UBLAŽAVANJA U HRVATSKOJ

Zagreb, 15. studenog 2004.

Istraživanja siromaštva u Hrvatskoj relativno su novijeg datuma i kod nas ova tema sve više dobiva na važnosti u medijima. Okrugli stol *Siromaštvo i mogućnosti njegova ublažavanja u Hrvatskoj* u organizaciji Instituta za javne financije i Zaklade Friedrich Ebert hvale je vrijedan pokušaj daljnjeg afirmiranja istraživanja siromaštva u Hrvatskoj. No, zabrinjavajuća je činjenica koja se mogla čuti na okruglom stolu kako je petina stanovništva u Hrvatskoj relativno siromašna. Iz toga začaranog kruga pojedinci ili obitelji vrlo teško izlaze, a premda ističu ekonomske teškoće svoga položaja, siromašne osobe ponajviše smeta socijalna isključenost. Osvrnuti ćemo se na najvažnija izlaganja i rasprave.

Zoran Šućur s Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izložio je rad *Siromaštvo i socijalni transferi u Hrvatskoj*. Šućur ističe kako nema dovoljno spoznaja o tome koliko dugo hrvatske obitelji ostaju u siromaštvu i koje načine koriste kako bi pobjegli iz kruga siromaštva. Stope relativnog siromaštva u Hrvatskoj ne odstupaju bitno od prosjeka EU (iako Hrvatska ima nešto veću stopu siromaštva nego većina zemalja EU). No, Hrvatska ima najučinkovitije socijalne transfere, ali i najmanje učinkovite starosne i obiteljske mirovine. Struktura siromašnih pokazuje kako su u Hrvatskoj najugroženije starije osobe, umirovljenici, nezaposleni, osobe slabijeg obrazovanja, samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji i obitelji s troje i više djece. Npr. starije osobe imaju 70% veću vjerojatnost da će biti siromašne nego prosječan hrvatski građanin. Preko 0,7 milijuna stanovnika (17%) ili gotovo svaki šesti stanovnik Hrvatske smatra se siromašnim. Autor analizu završava prepo-

rukama kako su u borbi protiv siromaštva ključni ekonomski rast, zapošljavanje, razvoj ljudskog kapitala, odgovarajuća porazna politika i socijalni transferi.

U radu *Siromaštvo i politike na tržištu rada* **Vedran Šošić** iz Hrvatske narodne banke ukazao je na povezanost dinamike tržišta rada i nezaposlenosti. Istaknuo je kako Hrvatska zajedno sa Slovenijom ima najduže prosječno zadržavanje zaposlenih na jednom radnom mjestu među tranzicijskim zemljama, što govori kako kod nas nema čestih promjena radnih mjesta i djelomično doprinosi da se nova radna mjesta otvaraju sporije. Ključnim Šošić vidi razumijevanje procesa na tranzicijskim tržištima rada, kao i mogućnosti ekonomske politike i ostvarivih opcija od posebnog značenja za borbu protiv siromaštva i društvene isključenosti. U pogledu regulacije i mjera na tržištu rada autor smatra kako postojeća rješenja ne doprinose dovoljno rješavanju problema nezaposlenosti, podzaposlenosti, socijalne isključenosti i siromaštva. Najznačajnija reforma koja se sada odvija na tržištu rada je njegova fleksibilizacija, no za postizanje određenih očekivanih učinaka potrebno je vrijeme.

Nakon duljeg razdoblja smanjivanja broja zaposlenih i porasta nezaposlenosti, na tržištu rada vidljiv je određeni napredak u vidu rasta zaposlenosti, te smanjivanja nezaposlenosti. To se djelomično može smatrati učinkom provedenih reformi u tome području kao i prilično visokih stopa gospodarskog rasta. Nastavak reformi mogao bi dovesti i do drugih pozitivnih pojava poput bržeg rasta zaposlenosti, uključivanja na tržište rada osoba koje prethodno nisu vidjele perspektivu te rasterećenja javnih fondova. Na koncu, Šošić vidi čvrstu poveznicu dugotrajne nezaposlenosti, društvene isključenosti (posebice iz svijeta rada) i siromaštva. Dugotrajno nezaposlene osobe suočene su s povećanim rizikom pada u neimaštinu, a gubljenje ljudskog

kapitala uslijed nezaposlenosti i slaba povezanost s tržištem rada jačaju začarani krug isključenosti i siromaštva.

Danijel Nestić s Ekonomskog instituta u radu *Raspodjela dohotka u Hrvatskoj- što nam govore podaci iz Ankete o potrošnji kućanstva?* piše o tome kako plaće postaju sve važniji izvor dohotka kućanstava (uz njihovu veću koncentraciju u rukama bogatijih kućanstava), te da postoje naznake da se povećava nejednakost u njihovoj raspodjeli. Nelinearno povećanje mirovina 2001. godine, prema Nestiću, doprinijelo je povećanju tih nejednakosti u hrvatskom društvu. No, uslijed povećanja usmjerenosti socijalnih transfera prema siromašnijim spriječen je značajniji rast nejednakosti u raspodjeli ukupnog dohotka. Najviše zabrinjava činjenica kako siromašna kućanstva razmjerno mali dio svojih primanja ostvaruju na tržištu, a u većoj se mjeri oslanjaju na socijalna primanja i dohotke u naturi.

Autor daje i određene preporuke ekonomskoj politici. S obzirom na dobru usmjerenost socijalnih transfera prema siromašnima, povećanje iznosa ovih transfera trebalo bi doprinijeti povećanju dohotka upravo najsiromašnijih, a time i smanjivanju nejednakosti. Jedan od uzroka lošeg materijalnog položaja siromašnih je i njihova isključenost iz tržišta rada. Povećanje mogućnosti rada za ovu skupinu građana moglo bi se pokazati kao veoma učinkovita mjera za smanjivanje cjelokupnog siromaštva.

Ivica Urban, mladi istraživač iz Instituta za javne financije u radu *Fiskalni sustav u ulozi preraspodjele dohotka: mirovine, doprinosi za socijalno osiguranje i porez na dohodak* ističe da u Hrvatskoj postoji znatan potencijal smanjenja nejednakosti dohotka jer je hrvatski fiskalni sustav prilično redistributivan, pri čemu najveći doprinos imaju mirovine. Upravo su mirovine glavni izvor dohotka pojedinaca u nižim dohodovnim razredima. Ukupno

porezno opterećenje povećava se s rastom bruto dohotka, ali je u 2003. godini ipak smanjeno u odnosu na 1997. godinu. Autor rad zaključuje komentarom o ulozi države u preraspodjeli dohotka te navodi kako nisu svim građanima jednake koristi od državne intervencije. Zbog toga su koristi od nekih funkcija državne potrošnje, poput opće javne službe, obrane, javnog reda i sigurnosti, jednako raspodijeljene na sve građane, dok su koristi od npr. socijalnog osiguranja i zaštite, subvencija u poljoprivredi, prometu i graditeljstvu namijenjene određenim skupinama stanovništva.

Ljiljana Marušić iz Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje analizirala je utjecaj mirovinskog osiguranja na socijalnu sigurnost umirovljenika. Autorica navodi osnovne ciljeve reforme mirovinskog osiguranja te prava koja se ostvaruju u trodijelnom mirovinskom sustavu s aspekta socijalne sigurnosti i smanjivanja siromaštva korisnika mirovina. Zadnjih desetak godina smanjio se udio prosječnih mirovina u prosječnim plaćama, no povećala se realna vrijednost mirovina i socijalna sigurnost korisnika mirovina. Broj umirovljenika i visina izdvajanja uvelike opterećuje hrvatski fiskus, iako brojni umirovljenici pojedinačno primaju razmjerno male mirovine. U Hrvatskoj je u rujnu 2004. godine bilo preko milijun korisnika mirovina. Od toga broja čak oko 600 tisuća korisnika je starosne mirovine s prosječnom mirovinom oko 2.000 kuna, 238 tisuća korisnika invalidske mirovine s prosječnom mirovinom oko 1.600 kuna te 227 tisuća korisnika obiteljske mirovine koja je prosječno iznosila 1.550 kuna. Unatoč ovolikom broju umirovljenika autorica smatra kako je uvođenjem najniže mirovine očuvana solidarnost i socijalna sigurnost korisnika s niskim mirovinama.

Predrag Bejaković iz Instituta za javne financije govori o ulozi gospodarsko-političkih mjera na ublažavanje siromaštva u Hrvatskoj. Autor navodi kako je u us-

poredbi s drugim tranzicijskim zemljama siromaštvo u Hrvatskoj razmjerno nisko, no sam izlaz iz siromaštva je veoma težak (posebice specifičnim skupinama poput nezaposlenih i radno neaktivnih). Važan preduvjet ublažavanja siromaštva ekonomski je razvoj, no još učinkovitiji instrumenti smanjenja siromaštva su rad i zapošljavanje. Brojne su i teške prilagodbe koje su nužne ako se želi smanjiti siromaštvo. To su u prvom redu, izgradnja i jačanje institucija. Zbog nepostojanja vladavine prava građani se ne osjećaju jednaki pred zakonom i sudovima. Potrebno je mijenjati i složeni zakonodavni okvir u kojem se teško snalaze slabije obrazovani. Naime, autor smatra kako nije presudno stvarati nove zakone i stalno mijenjati organizacijske strukture, nego treba poboljšati poštivanje postojećih zakona, a pri tome su presudni politička volja i odlučnost vodstva. Ključnim, dakle, vidi poticanje veće učinkovitosti sudstva i javne uprave. Nadalje, nužne su i prilagodbe u poboljšanju ljudskog kapitala, sustavu socijalne skrbi, decentralizaciji, ograničavanju korupcije i razvoju institucija. No, i pored tih prilagodbi, Bejaković navodi kako ne postoji jedinstveni optimalni model rješavanja siromaštva, ekonomske nejednakosti i socijalne isključenosti. Stoga Hrvatska, kao i svaka druga zemlja, treba naći i razviti ustavni i zakonodavni način koji najbolje odgovara njezinom povijesnom, socijalnom, kulturološkom i ekonomskom stanju, uvjetima i mogućnostima.

Težak i mukotrpan je posao pred nama ako želimo smanjiti toliki postotak siromašnih u Hrvatskoj. Kako se moglo čuti u zaključnim notama ovoga okruglog stola uzroci siromaštva u Hrvatskoj leže u ograničenim mogućnostima zapošljavanja i slabom obrazovanju. Gotovo tri četvrtine siromašnih u Hrvatskoj živi u obiteljima u kojima glava obitelji ima samo osnovno obrazovanje ili čak ni to. One, pak, osobe koje žive u takvim kućanstvima imaju tri puta veću vjerojatnost biti siromašni nego

društvo u cjelini. Siromašne osobe teško održavaju društvene, rodbinske i prijateljske veze, smanjene su im ili potpuno nestale mogućnosti rada "u fušu", a zbog otežanog uspostavljanja poznanstava, ograničene su mogućnosti zapošljavanja. Stoga da bi se ublažilo siromaštvo logičnim i nužnim se čine poboljšanja i ulaganja u obrazovni sustav, povećanje obrazovanosti stanovništva, poboljšanje fleksibilnosti tržišta rada, bolje usklađivanje ponude i potražnje zaposlenja te poticanje završetka osnovnog i srednjeg obrazovanja. Nameće se zaključak da dosadašnji gospodarski rast nije stvorio dovoljno ekonomskih pretpostavki za rješavanje problema siromašnih. Stoga se država mora u budućnosti više usmjeriti na stvaranje mogućnosti da ljudi rade i zarade, a manje na preraspodjelu postojećeg bogatstva u društvu. I svi budući napori države u smanjenju siromaštva moraju ići upravo na poticanje onakvog gospodarskog rasta kojim bi se stvorila nova radna mjesta, bolje obrazovanje, učinkovitiji sustav socijalne skrbi, kvalitetnija decentralizacija, ograničavanje korupcije i razvoj institucija. U suprotnom, iz začaranog kruga siromaštva pojedinci ili obitelji još će teže izlaziti te će biti još više izloženi socijalnoj isključenosti. Samim time svi bi dosadašnji napori oko smanjenja siromaštva pali u vodu te bi se začarani krug još brže zavrteo.

Vjekoslav Bratić

MEĐUNARODNA KONFERENCIJA: SOCIAL HOUSING

Beč, 28.-29. studeni 2004.

Ekonomski odbor za Europu Ujedinjenih nacija (UNECE) prepoznao je socijalno stanovanje kao ključni čimbenik u postizanju održivog urbanog razvoja. Kako bi se